Divan Şiirinin Evreni

Konularına Göre Nazım Türleri ve Anlam Dünyaları

NotebookLM

Şekil Değil, Konu: Anlamın Peşinde

Divan edebiyatında **‘tür’** dendiği zaman, eserin yapısı veya ölçüsü değil, **işlediği konu anlaşılır.** Aynı konu, **farklı nazım şekilleriyle** (kaside, mesnevi, gazel vb.) yazılabilir.

Bu sunumda, **Divan şiirinin evrenini** şairlerin ele aldığı konular üzerinden, yani ‘nazım türleri’ **üzerinden haritalandıracağız.**

TÜR

KONU

(Allah’ın birliği, Aşk, Ölüm, Övgü)

≠

ŞEKİL

YAPI

(Uyak şeması, Mısra sayısı, Vezin)

NotebookLM

Bölüm 1: İlahi Eksen: Kutsal Olanla Diyalog

Yaradan’a Sesleniş

Tevhit

- **Tanım:** Allah’ın varlığını, birliğini ve ululuğunu konu edinen şiirlerdir.
- **Özellik**
  Divanların ve mesnevilerin en başında yer alır. Tanrı karşısında kulun acizliği vurgulanır.
- **Biçim**
  Genellikle kaside, terkibibent ve mesnevi nazım şekliyle yazılır.

Münacat

- **Tanım:** Allah’a yalvarma, yakarma ve dua etme konulu şiirlerdir.
- **Özellik**
  Divanlarda ve mesnevilerde genellikle tevhitlerden sonra gelir.
- **Biçim**
  Başta kaside olmak üzere birçok nazım şekliyle yazılabilir.

NotebookLM

Peygamber’e Sevgi ve Saygı

Naat

Tanım: Hz. Muhammed’i övmek, ondan şefaat dilemek amacıyla yazılan şiirlerdir.
Örnek: Divan edebiyatının en tanınmış naatı Fuzûlî’nin **“Su Kasidesi”**dir.

Mevlit

Tanım: Hz. Muhammed’in doğumunu ve hayatını övgüyle anlatan eserlerin genel adıdır.
Örnek: En ünlüsü Süleyman Çelebi’nin **“Vesîletü’n-Necât”** adlı eseridir.

Miraciye

Tanım: Hz. Muhammed’in miraç mucizesini (Mekke’den Kudüs’e ve oradan semaya yükselişi) konu alan şiirlerdir.

Hilye

Tanım: Hz. Muhammed’in ve dört halifenin fiziki ve ruhi portresini, özelliklerini anlatan eserlerdir.

NotebookLM

Bölüm 2: İktidar Dünyası: Övgü ve Yergi

Övgünün Sanatı

Methiye

Tanım: Padişah, sadrazam, şeyhülislam gibi din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan şiirlerdir.

Özellik: Çoğunlukla kaside nazım biçimiyle yazılır ve kasidenin bölümlerinden birinin de adıdır.

Kilit İsim: Bu türün en ünlü örneklerini **Nef'î** vermiştir.

Fahriye

Tanım: Şairin kendi sanatını ve şairliğini övmek için yazdığı şiirlerdir.

Özellik: Genellikle kasidelerin içinde bir bölüm olarak yer alır, ancak gazellerin mahlas beyitlerinde de görülür.

Kilit İsim: Bu türün en büyük ustası **Nef'î** olarak kabul edilir.

NotebookLM

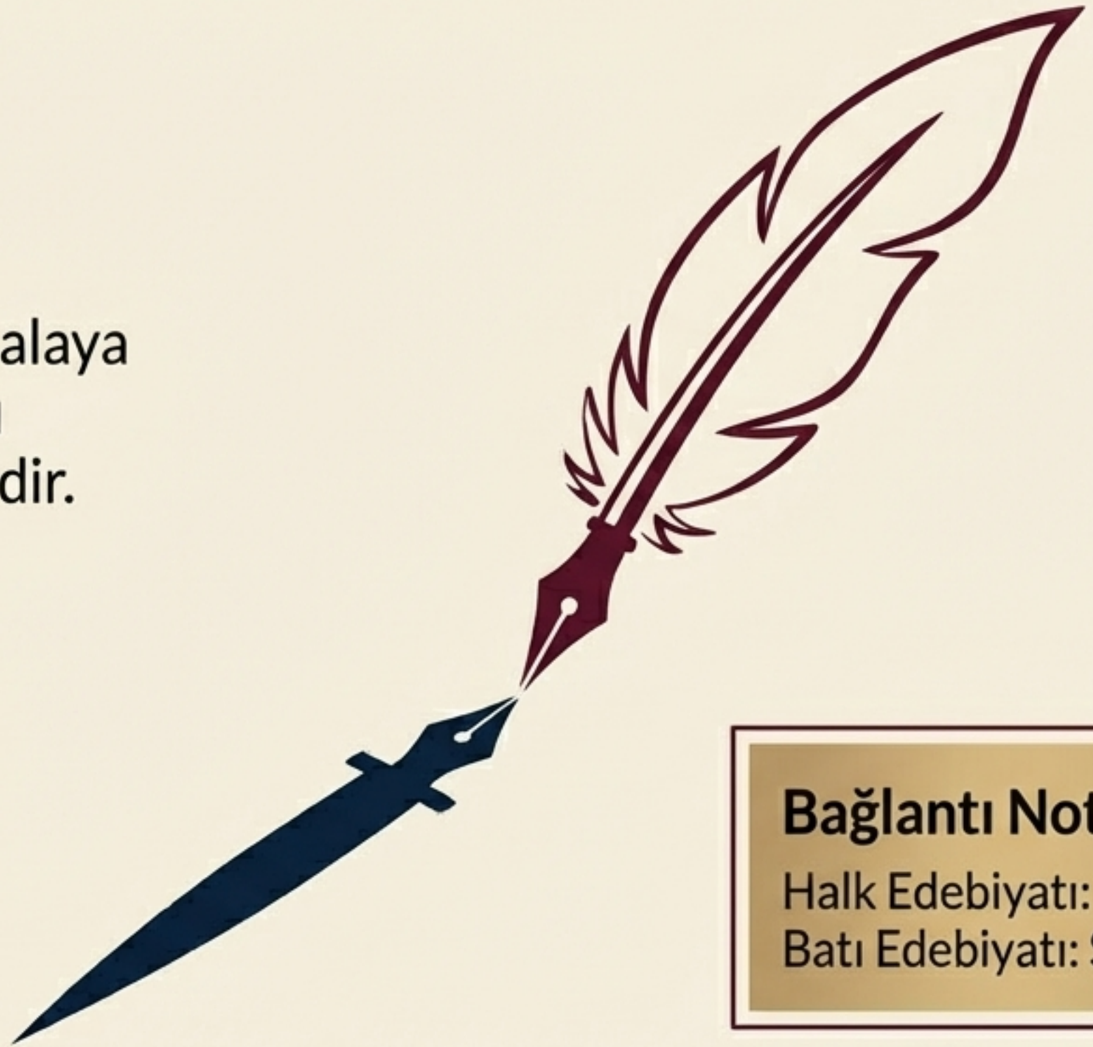
Eleştirinin Keskin Dili

Hicviye

Tanım: Bir kişiyi, kurumu yermek, alaya almak veya toplumsal bir aksaklığı eleştirmek amacıyla yazılan şiirlerdir.

Kilit Eserler

Nef'î - *Sihâm-ı Kazâ* (Kaza Okları)
Şeyhî - *Harname* (Mesnevi)
Ziya Paşa - *Zafername*

Bağlantı Notu

Halk Edebiyatı: **Taşlama**
Batı Edebiyatı: **Satir**

NotebookLM

Bölüm 3: Hayatın Törenleri: Kutlamadan Yas'a

İmparatorluğun Kutlamaları

Sûrname

Tanım: "Sûr" (düğün, şenlik) ve "nâme" (kitap) kelimelerinden oluşur. Padişahların erkek çocuklarının (şehzadelerin) sünnet düğünlerini; kızlarının veya kız kardeşlerinin evlenme törenlerini; padişah çocuklarının doğumları vesilesiyle yapılan şenlikleri anlatan manzum veya mensur eserlerdir.

Özellik: İmparatorluğun görkemini ve sosyal hayatını yansıtan önemli belgelerdir.

Biçim: Genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.

NotebookLM

Kaybın Ardından Gelen Ağıt

Mersiye

Tanım: Ölen bir kişinin ardından duyulan üzüntüyü, onun erdemlerini ve iyiliklerini dile getirmek amacıyla yazılan şiirlerdir. Lirik bir anlatımı vardır.

Kilit Örnek: **Bâkî**'nin Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine terkibibent nazım biçimiyle yazdığı **"Kanuni Mersiyesi"** bu türün zirvesi kabul edilir.

Özellik: Anadolu Türk edebiyatında ilk örneğini Ahmedi'nin Germiyan Beyi Süleyman Şah için yazdığı eser sayılır.

Bağlantı Notu

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı: **Sagu**

Halk Edebiyatı: **Ağıt**

NotebookLM

Bölüm 4: Sosyal Doku: Şehirler, İnsanlar ve Yolculuklar

Şehrin Ruhu ve Güzelleri

Şehrengiz

Tanım: Bir şehrin güzelliklerini ve o şehrin güzellerini konu edinen manzumelerdir.

Özellik: Sadece Türk edebiyatında görülen milli bir nazım türüdür. İlk örneğini 16. yy'da Mesihi, Edirne için yazmıştır.

Biçim: Genellikle mesnevi biçiminde yazılır.

Sakiname

Tanım: İçkiyi, içki meclislerini ve sâkîyi (içki sunan güzeli) övgüyle anlatan eserlerdir.

Özellik: Mutasavvıf şairler tarafından yazıldığında, içkiyle ilgili her terimin (şarap, kadeh, meyhane) tasavvufi ve mecazi bir karşılığı bulunur. Fuzûlî'nin *Heft Cam* eseri örnektir.

Biçim: Genellikle mesnevi biçiminde yazılır.

NotebookLM

Savaş, Siyaset ve Yeni Ufuklar

Gazavatname

Tanım: Orduların seferlerini, savaşlarını, fetihlerini ve zaferlerini anlatan eserlerdir.

Not: Konusuna göre *zafername* veya *fetihname* olarak da adlandırılır.

Siyasetname

Tanım: Devlet yöneticilerine, devletin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda öğütler veren eserlerdir.

Kilit Örnek: Türk edebiyatındaki ilk örneği Yusuf Has Hacip'in 11. yüzyılda yazdığı **"Kutadgu Bilig"**dir.

Seyahatname

Tanım: Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eserlerdir.

Örnek: Keçecizade İzzet Molla'nın *Mihnet-Keşan*'ı mesnevi tarzında bir örnektir.

NotebookLM

Bölüm 5: Şairin Zanaatı ve Bilgi Dünyası

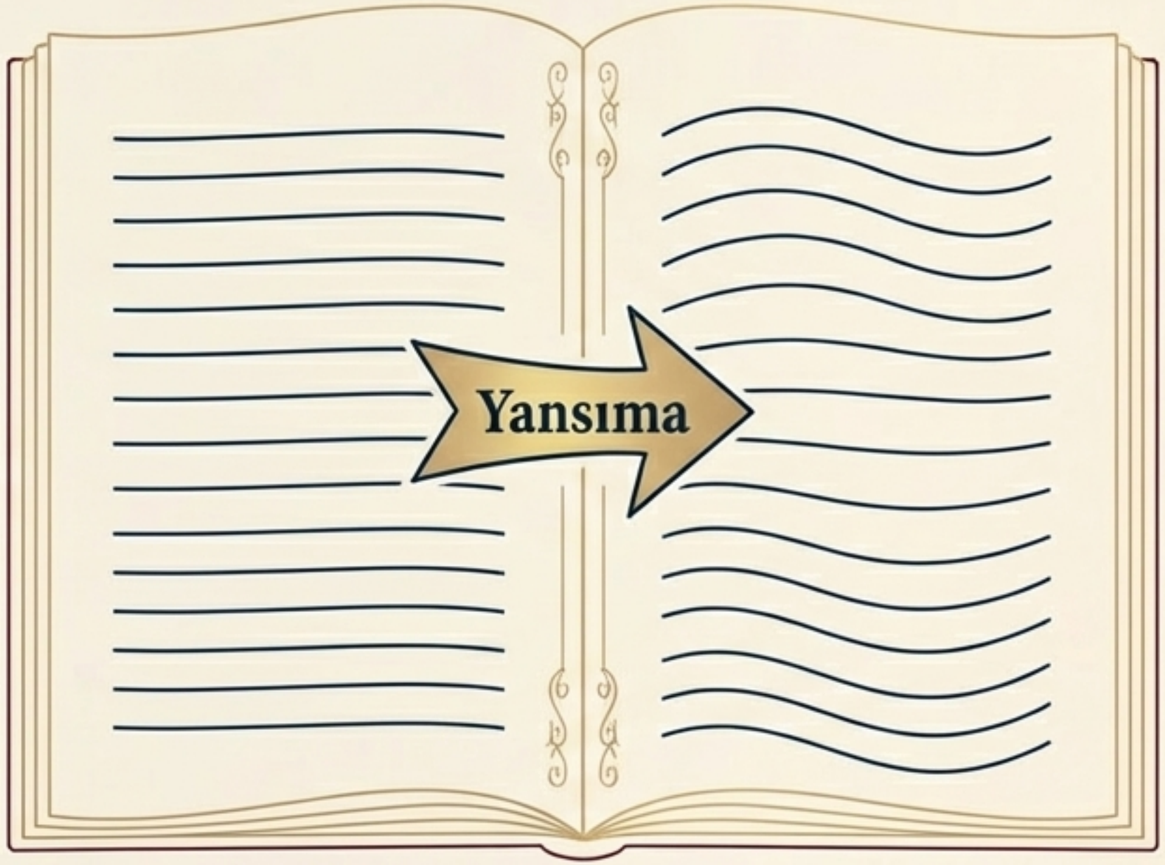
Şiirle Konuşmak: Nazire Geleneği

Nazire

Tanım: Bir şairin şiirine, başka bir şair tarafından **aynı ölçü ve uyakla** yazılmış benzer şiirdir.

Anlamı: Bir şairin şiirine nazire yazılması, onun sanatının beğenildiği ve üstat kabul edildiği anlamına gelir.

Önemli Bilgi: En çok nazire Bağdatlı Ruhî'nin terkibibentine yazılmıştır. Nazirelerin toplandığı eserlere "nazire mecmuası" denir.

Tehzil (Hezl)

Tanım: Ünlü bir şiire şaka ve alay yoluyla yazılan naziredir.

Özellik: Kaba şakalara, taşlamalara yer verilebilir. Bu tür şiirlerin toplandığı mecmualara "hezliyat" denir.

NotebookLM

Bilgiyi Manzum Kılmak

Pendname

Öğüt vermek amacıyla yazılan didaktik eserler. En meşhuru Güvahi'nin *Pend-name*'sidir.

Kırk Hadis

Seçilmiş 40 hadisin manzum tercümesini veya şerhini (açıklamasını) yapan eserler.

ligat ⇄ تقول

Lügat

Genellikle mesnevi biçiminde yazılan manzum sözlükler. Medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.

Örnek: Sünbülzade Vehbi - *Tuhbe-i Vehbî*.

Kıyafetname

İnsanların dış görünüşünden (yüz, vücut) karakter tahlili yapma bilgisini anlatan kitaplar.

Örnek: Erzurumlu İbrahim Hakkı - *Marifetname*.

NotebookLM

Aklın ve Nüktedanlığın Oyunu

Lûgaz

Tanım: Herhangi bir nesnenin veya varlığın özellikleri anlatılarak sorulan manzum bilmecedir.

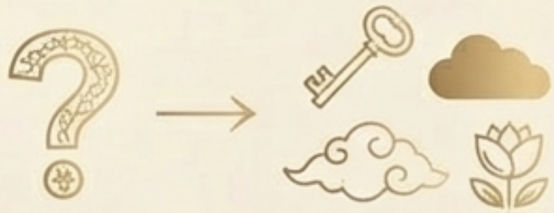
Özellik: Genellikle "Ol nedir kim..." gibi kalıplaşmış ifadelerle başlar.

Muamma

Tanım: Cevabı Allah'ın isimlerinden (Esmâ-yı Hüsnâ) veya bir insan adı olan, gizlenmiş manzum bilmecedir.

Temel Fark

Lûgaz: Konusu daha geniştir, **herhangi bir nesne** olabilir.

Muamma: Cevabı sadece bir **isim** olabilir.

NotebookLM

Bir Evrenin Panoraması: Divan Şiiri Bir Bütündür

"Yaradan'a yakarıştan bir ismin bilmecesine, Divan edebiyatı türleri, onu yaratan dünyanın bütüncül ve karmaşık bir haritasını sunar. Bu türleri anlamak, o dünyayı anlamaktır."

NotebookLM

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş – Bâkî

Teşekkürler

NotebookLM